

4

Stronniczość

.....

Hipoteza przyjęta daje nam wilcze oczy, gdy idzie o wszystko, co ją potwierdza, a czyni ślepyimi na wszystko, co jej przeczy.

Arthur Schopenhauer (1818)

Nauka [...], przyjmując jakieś credo, popełnia samobójstwo.

T.H. Huxley (1885)¹⁵⁰

W latach 30. i 40. XIX wieku Samuel Morton, znany amerykański lekarz i naukowiec, opublikował serię bogato ilustrowanych książek, w których opisał pomiary setek ludzkich czaszek z całego świata¹⁵¹. Jego metoda polegała na wypełnieniu czaszki nasionami gorczycy (a później ołowianym śrutem), a następnie na podstawie liczby nasion lub śrutu wnioskowaniu, jak duży musiał być mózg znajdujący się w czaszce, aby się w niej zmieścił¹⁵². Dzięki swojej kolekcji doszedł do wniosku, że czaszki Europejczyków są bardziej pojemne niż Azjatów, rdzennych Amerykanów i mieszkańców Afryki. Dowodził, że różnice te

¹⁵⁰ A. Schopenhauer, *Świat jako wola i przedstawienie*, t. 2, tłum. J. Garewicz, PWN, Warszawa 2009, oraz T.H. Huxley, *The Darwin Memorial* (1885).

¹⁵¹ Zob. np. S.G. Morton, *Crania Americana*, Simkin, Marshall & Co., London 1839), <https://archive.org/details/Craniaamericana00Mort>.

¹⁵² Albo też ziaren pieprzu – zob. P.W. Mitchell, *The Fault in His Seeds: Lost Notes to the Case of Bias in Samuel George Morton's Cranial Race Science*, „PLOS Biology” 2018, 16, nr 10, e2007008, <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2007008>.

wskazują na różne „zdolności umysłowe i moralne” tych grup¹⁵³. Książki Mortona, w których omawiał także swoje daleko idące teorie na temat całkowicie odrębnego pochodzenia różnych ras ludzkich, stały się międzynarodową sensacją. Odegrały także kluczową rolę w powstaniu rasizmu naukowego, ruchu, który próbował podzielić ludzi hierarchicznie na grupy wyższe i niższe oraz przyczynił się do podsycenia niektórych z najgorszych okropieństw, jakie miały miejsce w wiekach XIX i XX.

Oprócz różnic między grupami ludzkimi Morton zaprezentował również obszerne dane dotyczące pomiarów większości czaszek. Jak na tamte czasy ten stopień przejrzystości badań był niezwykle i pozwolił przyszłym naukowcom jeszcze raz przyrzeć się jego danym. W 1978 roku, kiedy Morton i jego teorie zostały już w dużej mierze zapomniane, dokonał tego paleontolog Stephen Jay Gould.

Analiza czaszek dokonana przez Mortona, jak odnotował Gould, wykazywała wiele niespójności. Okazało się, że badacz podzielił je na grupy bardzo arbitralnie, na przykład podał wyniki dla niektórych podgrup czaszek rasy białej, z których wszystkie miały wysokie średnie, ale nie zrobił tego samego w przypadku niektórych podgrup rdzennych Amerykanów, również mających duże czaszki. Do pewnych grup bezpodstawnie włączył więcej mężczyzn, o których wiemy, że mają większe głowy, co wynika z prostego faktu, że na ogół mają większe ciała; to też bezzasadnie powiększyło ich średnią wielkość. W przypadku niektórych grup dwukrotnie sprawdził błędy w obliczeniach, ale dla innych już tego nie uczynił. Wykryto również rozbieżność między pomiarami wykonanymi za pomocą nasion a pomiarami wykonanymi bardziej wiarygodnym ołowianym śrutem – rozbieżność w przypadku śrutu była większa dla czaszek osób czarnoskórych i rdzennych Amerykanów niż czaszek ludzi białych, co sugeruje, że nieprawidłowy pomiar za pomocą nasion nastąpił selektywnie. Później Gould zasugerował „wiarygodny scenariusz” tego, jak do tego doszło:

---

¹⁵³ S.G. Morton, *Aug. 8th, 1848, Vice President Morton in the Chair*, „Proceedings of the Academy of Natural Sciences of Philadelphia” 1848, 4, s. 75–76.